

การสื่อสารที่แฝงถึงลักษณะค่านิยมของคนไทยที่ปรากฏอยู่ในนิทานวรรณกรรม

กฤตเมธ ศักดิ์แสง¹ และ รุจิระ โรจนประภาณต์²

¹คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

²วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

COMMUNICATION EMBEDDING THAI PEOPLE'S VALUES AS APPEARING IN LITERARY FABLES

Kittamate Saksang¹ and Rujira Rojjanaprayon²

¹School of Language and Communication, National Institute of Development Administration (NIDA), Thailand

²College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand

E-mail address: gittamate@yahoo.com, rujira2@yahoo.com

วันที่รับบทความ (Received) 18 มิถุนายน 2562

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 2 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 21 มิถุนายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายคุณลักษณะของเนื้อหาที่แฝงค่านิยมไทยผ่านเนื้อหาของนิทานวรรณกรรม โดยใช้วิธีการทบทวนเชิงลึกและการสังเคราะห์บทความวิชาการและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะค่านิยมในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าค่านิยมไทยหลัก ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ (1) ค่านิยมความเป็นไทยแบบราชาชาตินิยม (2) ค่านิยมการนับถือพุทธศาสนา (3) ค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และ (4) ค่านิยมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติ ซึ่งผลที่ได้จากการทบทวนเชิงลึกและการสังเคราะห์นี้ จะถูกนำไปใช้ในการสร้างงานวาทวิพากษ์ที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมอุดมการณ์ในสังคมไทยที่ปรากฏอยู่ในตัวบททางสังคมต่าง ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: การสื่อสาร ค่านิยม นิทานวรรณกรรม วาทวิพากษ์

Abstract

This article aims to discuss the characteristics of the substance of Thai values appearing in literary fables, by in-depth reviews and syntheses of such contents embedded in both review articles and research articles related to characteristics of Thai values. Then, four dimensions of Thai values were revealed, including (1) values of Thai royal-national, (2) buddhist values, (3) values of royalty to the monarchy, and (4) values relating to life and

nature. The outcomes of the in-depth reviews and syntheses will be used for rhetorical criticism on Thai ideological values embedded in various social texts in the future.

Keywords: communication, values, literary fables, rhetorical criticism

บทนำ

คำว่า “ค่านิยม” เป็นสิ่งที่เข้าใจในเบื้องต้นร่วมกันเป็นอย่างดี เนื่องจากค่านิยมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัยและเป็นไปในทิศทางเดียวกับความคิดเห็นของคนในสังคม ค่านิยมจึงเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม แต่การจะศึกษาค่านิยมให้ครบถ้วนในทุกมิติจึงเป็นเรื่องยาก (ธีระ ชัยยุทธธรรม, 2534: 61-65) เพราะเมื่อใดก็ตามที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม เมื่อนั้นความต้องการของแต่ละบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไป (ณรงค์ เส็งประชา และทัศนีย์ ทองสว่าง, 2531: 73; ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2537: 63) จึงอาจทำให้เกิดค่านิยมบางอย่างที่สร้างแกนของวัฒนธรรม ในขณะที่ลักษณะขั้นมูลฐานของวัฒนธรรมก็อาจเกิดจากค่านิยมได้เช่นกัน (ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ; 2522: 39-40)

บทความนี้เป็นการตรวจสอบประเด็นเกี่ยวกับค่านิยมไทยที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรม เพื่อสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยในด้านการสื่อสารต่อไป เนื่องจากที่ผ่านมาการศึกษาประเด็นดังกล่าวถูกนำเสนอในเชิงภาษาศาสตร์และสุนทรียะเป็นส่วนมาก ผู้เขียนได้ทำการศึกษารวบรวมงานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทยที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรมพบว่ามียุ้งจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นงานวิจัยในเชิงภาษาศาสตร์ สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเชิงการสื่อสาร พบว่ามีสารนิพนธ์ 2 ฉบับ คือ งานการศึกษาอุปลักษณ์ของณฐา จิรอนันตกุล (2556) เรื่อง “ศึกษาค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อสารเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน: กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร” และงานการศึกษาอุปลักษณ์ของภควัฒน์ บุญญฤทธิ์ (2556) เรื่อง “ความหมายเชิงลึกที่สะท้อนค่านิยมอันเกิดจากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) ในหนังสือ “วรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ในส่วนวรรณกรรมของสุนทรภู่เท่านั้น

ประเด็นเรื่องค่านิยมไทยที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรมที่จะกล่าวต่อไปประกอบด้วย (1) นิทานวรรณกรรม และ (2) การสื่อสารที่แฝงถึงลักษณะค่านิยมของคนไทย ซึ่งได้จากการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูลของ Glaser and Strauss (Glaser, 1978, 1992; Glaser & Strauss, 1967; Strauss, 1987) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงคุณภาพสำหรับการทบทวนวรรณกรรมของ Onwuegbuzie, Leech, and Collins (2012) เพื่อฉายภาพค่านิยมไทยที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของวรรณกรรม ด้วยเหตุว่าการสื่อสารผ่านเนื้อหาของวรรณกรรมสามารถถ่ายทอดระบบความคิดและความรู้สึกของมนุษย์ให้กับผู้อื่นได้รับรู้ การศึกษาระบบความคิดของมนุษย์จึงควรเริ่มต้นจากการศึกษาภาษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับระบบความคิดและการกระทำในชีวิตประจำวันของมนุษย์ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556: 102) อาจกล่าวได้ว่า ภาษามีได้เป็น

เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้แต่มีมติเชิงสุนทรียะเท่านั้น หากแต่ภาษายังเป็นร่องรอยสำคัญที่บ่งชี้ได้ว่าระบบความคิดของมนุษย์มีความซับซ้อนและมีการถ่ายทอดเชื่อมโยงกัน

นิทานวรรณกรรม

ในที่นี้ผู้เขียนขออธิบายเฉพาะวรรณกรรมประเภทนิทานซึ่งสัมพันธ์กับงานการศึกษาวิเคราะห์ของผู้เขียน โดยจะให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิทานวรรณกรรมพอสังเขป อันประกอบด้วยความหมายของนิทาน องค์ประกอบของนิทาน คุณค่าของนิทาน และคติชนประเภทนิทาน มีรายละเอียดดังนี้

นิทานวรรณกรรม (Literary Fables) เป็นสิ่งที่เข้าใจในเบื้องต้นร่วมกันว่าเป็นการผูกเรื่องขึ้นโดยอิงจากความจริงหรือสร้างจากจินตนาการของผู้แต่ง ส่วนมากเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานพร้อมทั้งแทรกแนวคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิต (จันทร์เพ็ญ สุภาพล, 2535: 26; กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์, 2535: 8) เพราะนิทานสามารถช่วยสร้างจินตนาการ ความฝัน ความคิด ความเข้าใจ และการรับรู้ให้แก่ผู้ฟังได้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2541: 10-19) สอดคล้องกับ ศิราพร ฐิตะฐาน (2539: 35) ซึ่งกล่าวไว้ว่า นิทานจัดเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาช้านาน โดยมุ่งให้เป็นความบันเทิงหรือสุนทรียภาพ มีการสอดแทรกแนวคิด และคติสอนใจจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชนชาตินั้นๆ นิทานจึงเป็นแหล่งรวบรวมจินตนาการและความฝัน ซึ่งนิทานเป็นอาหารทางใจอย่างหนึ่งที่ทำให้มีความสุขและช่วยผ่อนคลายความทุกข์ในใจได้ จะเห็นได้ว่านิทานเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง เพราะนิทานเป็นสิ่งที่อ่านแล้วเพลิดเพลิน ให้ความบันเทิงในทุกยุคทุกสมัย เป็นจุดสร้างความคิดสร้างสรรค์ และในขณะเดียวกันก็ให้สาระความรู้ควบคู่ไปด้วยกันอย่างกลมกลืน (อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546)

นิทานมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ แนวคิด หรือแก่นของเรื่อง หรือสารัตถะของเรื่อง (Theme) โครงเรื่องของนิทาน (Plot) ตัวละคร (Character) ฉาก (Setting) การใช้ถ้อยคำหรือบทสนทนา (Style) คติสอนใจ (Point of view) (วิไล มาศจรัส, 2551: 49-52)

ทั้งนี้ นิทานจัดเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม เพราะนิทานเกิดจากภูมิปัญญาและจินตนาการของมนุษย์ อีกทั้งยังสามารถช่วยกระชับความสัมพันธ์ ให้ข้อคิด และคติเตือนใจ ตลอดจนช่วยสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมในอดีตหลายๆ ด้าน ได้แก่ วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และการปลูกฝังค่านิยม (วิเชียร เกษประทุม, 2548: 9-10)

นอกจากนี้ นิทานถือเป็นคติชนประเภทหนึ่งที่มีมาช้านานและเล่าสืบต่อกัน ซึ่งมักจะมาจากประสบการณ์ตรงของผู้เล่าหรือประสบการณ์ตรงของผู้ใกล้ชิดผู้เล่า จึงเกิดเป็นคติชนสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในเวลาเดียวกัน บทบาทหน้าที่ของคติชนประเภทนี้ เป็นบทบาทของบุคคลในสังคมขึ้นอยู่กับสภาพของบุคคลนั้น และประสิทธิภาพจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับหลายๆ องค์ประกอบ (สุชาติ จันทร์อม, 2532: 241) ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง (2557: 397-398) ได้กล่าวถึงนิทานไว้ว่า ความไม่พอใจของมนุษย์กับสภาพที่เป็นอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง จึงทำให้มนุษย์หลบหนีเข้าไปอยู่ในโลกจินตนาการ ดังนั้น นิทานที่แฝงด้วยจินตนาการที่ใช้สัญลักษณ์แทนความเป็นจริงต่างๆ ทางสังคมจึง

เป็นกลไกทางสังคมที่หยิบยื่นที่หลบภัยหรือที่ที่มนุษย์สามารถจะหนีจากโลกแห่งความเป็นจริงไปหลบอยู่ชั่วคราวในโลกของจินตนาการได้ (Escape in Fantasy) โลกแห่งนิทานจึงเป็นการชดเชย (Compensation) ให้กับสภาพความเป็นจริงที่มนุษย์ไม่พอใจ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้นๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

จากเนื้อหาข้างต้นจะเห็นได้ว่า นิทานถือเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะไม่มีใครที่ไม่ชอบฟังนิทาน ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องที่น่าสนใจแล้วเพลิดเพลินและสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่าน อีกทั้งยังสอดแทรกความรู้หรือคำสอนไว้ในเนื้อเรื่องได้อย่างกลมกลืน มีการให้แง่คิดที่ทันสมัยและเกร็ดประวัติศาสตร์ของชาติต่อไปนี้จะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยมไทย โดยผู้เขียนได้เน้นที่ประเด็นเกี่ยวกับค่านิยมไทยซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย

ค่านิยมของคนไทย

การศึกษาค่านิยมถือเป็นสิ่งสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเกิดพฤติกรรมและฐานความคิดหรือมโนทัศน์ของคนในสังคม เนื่องด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ค่านิยมไทยไม่เสถียร แต่โดยภาพรวมแล้วค่านิยมกระแสหลักยังคงมีอิทธิพลในเชิงมโนทัศน์และพฤติกรรมของคนไทย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นถึงสัมพันธภาพของค่านิยมที่มีต่อการเกิดมโนทัศน์ได้อย่างชัดเจน ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์เอกสารทางวิชาการและพบว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับค่านิยมของคนไทยใน 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ค่านิยมความเป็นไทยแบบราชาชาตินิยม (2) ค่านิยมการนับถือพุทธศาสนา (3) ค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และ (4) ค่านิยมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ค่านิยมความเป็นไทยแบบราชาชาตินิยม

ชาติไทยแต่เดิมปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งแผ่นดิน การจะล้มล้างความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์จึงทำได้ยาก (แถมสุข นุ่มนนท์, 2545: 182) จากการศึกษาของธิดา โมสิกรัตน์ (2550: 6) พบว่าสังคมไทยมีการนำแนวคิดเรื่องชาตินิยมแบบกษัตริชาตินิยม (monarchical nationalism) อันเป็นการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันระหว่างสถาบันชาติกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในมิติทางการเมือง ด้วยเหตุว่าพระมหากษัตริย์มีความใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย อันหมายถึง ชาตินิยมต่อกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และโน้มเอียงไปในทางต่อต้านระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (แถมสุข นุ่มนนท์, 2545: 179; กฤษณก ลิ้มพัฒนานนทชัย, 2557: 1369)

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2550: 133-134) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สังคมไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นสังคมที่วางอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมหลักที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐหรือชนชั้นนำในสังคม โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ได้รับประโยชน์มากกว่าใคร ดังนั้นเพื่อเป็นการรักษาแนวทางเช่นนี้ไว้ จึงได้นำเอาแนวความคิดสำคัญของพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ของพระมหากษัตริย์ผู้สมอ้านเป็นสมมุติเทพกอบารด้วยพระปัญญาบารมีอันเหลือ นำมานิยามความหมายใหม่เพื่อเป็นอุดมการณ์ของชาติไทย ทำให้เกิดเครือข่าย

ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการในลักษณะของระบบอุปถัมภ์ขึ้น อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคม และการจัดวางสถานภาพของคนที่เป็นลำดับชั้น อันนำมาซึ่งอุดมการณ์กระแสหลัก นั่นคือ อุดมการณ์แบบ กษัตริย์นิยม อันเป็นมรดกสืบทอดจากรัฐไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพุทธศาสนาเป็นรากฐานและ ผูกพันกันอย่างเข้มข้น กล่าวคือ ความเป็นธรรมในสังคมถูกเชื่อมโยงเข้ากับความมั่นคงของพระมหากษัตริย์ การกระทำใดที่ทำให้พระมหากษัตริย์มั่นคงถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

ในทัศนะของผู้เขียนนั้นความเป็นไทยถูกประกอบสร้างขึ้นโดยยึดเอาผลประโยชน์ของ พระมหากษัตริย์เป็นที่ตั้ง ซึ่งประกอบไปด้วย “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” (อัญชลี ภูงะกา, 2553: 29-30) อันเป็นอุดมการณ์ที่ถูกนำมาใช้แก้ปัญหาจุดอ่อนของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เนื่องจากการปกครอง แบบประชาธิปไตยยังไม่เหมาะสมกับประเทศไทยในขณะนั้น หากนำมาใช้จะให้โทษมากกว่าคุณ เพราะ ประชาชนยังไม่พร้อมและขาดความรู้ ด้วยเหตุนี้ จึงมีการนำแนวคิดเรื่องชาตินิยมจากชาติตะวันตกมาใช้เป็น เครื่องมือในการเผยแพร่สำนึกให้คนไทยรักชาติ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2551: 2) มีจุดเน้นในด้านชาตินิยมทาง วัฒนธรรมมากกว่าการพยายามสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต, 2532) ได้แก่ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย การนำศิลปะไทยที่เน้นฐานานุศักดิ์มาใช้ และการนับถือพุทธ ศาสนาแบบไทย โดยมีจุดเน้นย้ำในเรื่องชาติและกษัตริย์ว่าเป็นของคู่กันและแยกจากกันไม่ได้เด็ดขาด

ผู้เขียนจะขอขยายความเกี่ยวกับชาตินิยมซึ่งสัมพันธ์กับงานการศึกษาวิเคราะห์ของผู้เขียน โดย ผู้เขียนเห็นว่าชาตินิยมที่ปรากฏในนิทานวรรณกรรม อาจเป็นไปได้ทั้ง 2 ลักษณะ (ตรีศิลป์ บุญจรงค์, 2542: 4-9) กล่าวคือ (1) ลักษณะที่มีได้ใจ แต่พิจารณาได้จากโลกทัศน์และชีวทัศน์ และ (2) ลักษณะที่จงใจหยิบยก มาเป็นเนื้อหา เพื่อให้ข้อคิดเตือนใจที่มีอิทธิพลโน้มน้าวจิตใจให้คนไทยมีความรู้สึกรักชาติ ทำให้ประเทศชาติมี ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่อไปใน อนาคต (ธิดา วัฒนกุล, 2519; ธิดา โมสิกรัตน์, 2550: 5)

แนวคิดชาตินิยมถือเป็นเครื่องมือสำคัญของพระมหากษัตริย์ในการรักษาสถานภาพตนเองใน ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้คงอยู่ ควบคู่ไปกับการพัฒนาความเป็นรัฐชาติของไทย (กฤษณก ลิ้มวัฒนา นนท์ชัย, 2557: 1369) โดยมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่การสถาปนาพระราชอำนาจ (royal hegemony) ของ พระมหากษัตริย์ที่เปลี่ยนแปลงไป และการโยงความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่เข้ากับการมีอยู่ของสถาบันนี้มาตั้งแต่ แรก (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2552: 8-9; พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ, 2555: 3) ในฐานที่ชาตินิยมถือเป็นกลไก สำคัญของรัฐอย่างหนึ่ง ซึ่งถูกนำมาใช้แทนที่ศาสนาและครอบงำสังคมไทย โดยเป็นการครอบงำทางอุดมการณ์ ของชนชั้นนำหลัก (dominant class) ที่มีต่อชนชั้นย่อยของสังคม (subaltern class) ผ่านกระบวนการ ครอบงำทางอุดมการณ์ (hegemony process) (ปัทมา จันทร์เจริญสุข, 2554: 21-23) รวมถึงการสร้าง กระบวนการอบรมกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง (political socialization) เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนยอมรับ ความชอบธรรมในมิติต่าง ๆ ของระบบสังคมการเมืองนั้น ๆ โดยรวม (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550: 90) อาจ กล่าวได้ว่า เป็นการบูรณาการเพื่อการสร้างและทำเป็นชาตินิยมก็ไม่ผิดนัก เพราะดูเป็นปกติธรรมดาของ บรรดาประเทศชาติทั้งหลายที่ทำการในสมัยนั้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556: 4)

แม้ว่ายุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะสิ้นสุดลงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรในปี พ.ศ. 2475 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) อันเป็นผลมาจากอุดมการณ์ประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาโดยผ่านวรรณกรรมทางการเมือง (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2550: 142) รวมถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และการที่ชนชั้นปกครองไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างระบบทุนนิยมโลกได้ (ศราวุฒิ วิสาพรหม, 2556: 5-37) สอดคล้องกับนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538: 134-135) ได้กล่าวถึงการล่มสลายของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไว้ว่า การจะเข้าใจพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) และการเมืองในรัชสมัยของพระองค์ได้ดีขึ้น คงไม่ใช่การประเมินว่าพระองค์ทรงล้มเหลวที่จะนำประชาธิปไตยมาสู่ประเทศไทยอย่างราบรื่น แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่อาจทรงมีอุปสรรคที่จะปฏิรูประบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยราบรื่นต่างหาก

ทั้งนี้ จากการปฏิวัตินี้ดังกล่าวน่าจะมีผลเพียงพอสามารถทำลายความชอบธรรมของการปกครองในระบอบเดิม เพื่อให้รัฐไทยได้รับการยอมรับจากนานาชาติว่าเป็นรัฐที่มีความเป็นนิติรัฐภายใต้อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ก็ไม่มากพอที่จะสามารถเปลี่ยนหรือสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political culture) หรือแบบคิวิไลซ์ หรือ อารยะ (Civic culture) ที่มีความสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาได้ (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2550: 142) เพราะยังคงมีการสืบทอดตำแหน่งกษัตริย์ตามสายโลหิตว่าด้วยบัญญัติกฎหมายเถียรบาลการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 (ฐาการ จุลินทร, 2557) อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นจริงแล้วประเทศไทยโดยเนื้อแท้ยังคงความเป็นกษัตริย์นิยมเหมือนเดิม เนื่องด้วยอุดมการณ์แบบกษัตริย์นิยมเข้ายึดครองพื้นที่ที่เป็นอุดมการณ์กระแสหลักในสังคมไทยได้อย่างเบ็ดเสร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการเมืองการปกครอง จึงแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่สังคมไทยจะหลุดพ้นจากอิทธิพลของอุดมการณ์ดังกล่าว (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2554: 40-45)

ดังนั้น ค่านิยมความเป็นไทยแบบราชาชาตินิยมนั้นเป็นความพยายามในการยึดโยงสำนึกในเชิงอุดมการณ์ชาตินิยมร่วมกันของคนในสังคมไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจในความเป็นชาติ เป็นการปลุกเร้าอารมณ์ของความเป็นพลเมืองของรัฐ ให้อุทิศตนเพื่อรัฐ และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ลำดับต่อไปผู้เขียนจะกล่าวถึงค่านิยมการนับถือพุทธศาสนา

2. ค่านิยมการนับถือพุทธศาสนา

ตลอดระยะเวลาร่วมสองศตวรรษแห่งมหากับริบรมราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นบุคคลเพียงคนเดียวที่ถูกบังคับในราชอาณาจักรโดยเงื่อนไขของกฎหมายเถียรบาลให้ต้องดำรงพระราชสถานะเป็น “พุทธมามกะ” และจะต้องรับพระราชภาระเป็นผู้อุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรสืบไป มิฉะนั้นจะไม่สามารถดำรงสถานะความเป็นกษัตริย์อยู่ได้ อันนำมาเป็นประจักษ์หลักฐานในเครื่องประดับพระเกียรติยศขององค์พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ (อานวย วีรรณ, 2555: 151-153)

พระราชศรัทธาและพระราชหฤทัยอันแน่วแน่ที่จะทำนุบำรุงและสืบต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ประชาชนเข้าใจอย่างแท้จริง (ธิดา โมสิกรัตน์, 2544: 126)

ทำให้มีแนวโน้มที่พระมหากษัตริย์ จะอาศัยกรอบความคิดทางพุทธศาสนาและจารีตนิยมที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาช่วยสนับสนุนพระราชอำนาจของตน โดยอ้างความชอบธรรมของอำนาจทางการเมืองการปกครองว่ามีความสอดคล้องกับหลักการทางพุทธศาสนา หรือมีพื้นฐานอยู่บนอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาที่ถูกสถาปนาขึ้นมาครอบงำระบบสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ปกครองแสวงหาความชอบธรรมจากพุทธศาสนามาค่านิยมและวัฒนธรรม (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550: 90-91; สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2533: 146-147) เพราะความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ และความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ การสละชีพเพื่อชาติเท่ากับเป็นการปกป้องและสืบต่ออายุพระศาสนา (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2533: 160-162)

ในที่นี้ผู้เขียนจะขออภิปรายค่านิยมการนับถือพุทธศาสนาซึ่งสัมพันธ์กับงานการศึกษาวิเคราะห์ของผู้เขียน โดยผู้เขียนเห็นว่าค่านิยมการนับถือพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานวรรณกรรม เป็นการพัฒนาความคิดเกี่ยวกับสถาบันหลักซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาติ เป็นการผูกความเป็นเอกราชของชาติกับความคงอยู่ของพุทธศาสนา และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม ซึ่งมุ่งส่งเสริมและปลูกฝังให้สังคมอยู่ในความสงบสุข (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ และชัยสิริ สมุทวนิช, 2529: 948) อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่าง “พุทธศาสนา” กับ “ชาติไทย” และ “คนไทย” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2551: 10) ด้วยเหตุที่พุทธศาสนามีลักษณะสำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ ความทันสมัยกาล หมายความว่า ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองการปกครองใด ๆ จะเกิดขึ้นก็ตาม หากแต่หลักการของพุทธศาสนาจะยังคงอยู่ และจะไม่เกิดการเสียดุลและเอกลักษณ์แต่ประการใด (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2533: 143)

ดังนั้น ค่านิยมการนับถือพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมไทย ประชาชนชาวไทย และสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังเกื้อหนุนต่อความมั่นคงและเกียรติยศของชาติไทย การนำข้อคิด หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาตลอดจนแนวความคิดของพระมหากษัตริย์ต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมาใช้ อันเป็นการสะท้อนและถ่ายทอดสู่ราษฎรให้ยึดถือความเชื่อเหล่านั้นเป็นตัวตัดสิน ควบคุม กำหนด ส่งเสริม สนับสนุน หรือผลักดันให้แสดงพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งให้กว้างขวางออกไป ลำดับต่อไปผู้เขียนจะกล่าวถึงค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

3. ค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสังคมโลก ทำให้การปกป้องและการรักษาอำนาจของพระมหากษัตริย์ถือเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อต้องเผชิญกับการท้าทายความนิยมในสถาบันพระมหากษัตริย์และการบริหารราชการแผ่นดิน (มัทนา เกษกมล, 2517: 117-119) ด้วยพระมหากษัตริย์ถือเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนตลอดมา (ปัทมา จันทร์เจริญสุข, 2554: 11) จึงอาจกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ถือเป็นกำลังหลักในการปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมโลกอย่างเท่าเทียม มีความทันสมัย มีอารยธรรม และมีความศิวิไลซ์แบบชาติตะวันตก

ในที่นี้ผู้เขียนจะขอพรรณาค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาวิเคราะห์ของผู้เขียน โดยผู้เขียนพบว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้หนังสือ จึงทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านการเมืองอย่างเพียงพอ จึงต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องแก่ประชาชนก่อน เพื่อลดผลกระทบที่อาจจะเกิดต่อประเทศชาติโดยรวม (ธิดา โมสิกรัตน์, 2550: 7-8) โดยต้องการให้คนไทยยอมรับโครงสร้างทางสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้น จนเสียสละได้แม้แต่ชีวิตเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2551: 2-3) การสร้างและการเผยแพร่ชาตินิยมจึงทำให้เกิดชาตินิยมทางวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเน้นความเป็นไทย นั่นคือ การนำภาษาไทยที่เชื่อกันว่าเป็นภาษาชั้นเลิศที่เจริญในระดับสูงมาแต่โบราณ จนเป็นที่ประจักษ์แก่นานาชาติว่าประเทศไทยมีความศิวิไลซ์ จนสามารถนำมาใช้แสดงสุนทรียรสทางวรรณกรรมได้เป็นอย่างดี และถูกนำมาใช้กันโดยทั่วไปจนประสบความสำเร็จในการสร้างความทรงจำให้แก่สังคมไทย (ปัทมา จันทรเจริญสุข, 2554: 3-9) สอดคล้องกับงานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ (2550: 228) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า การใช้ความสามารถด้านอักษรศาสตร์ของพระมหากษัตริย์นั้น เพราะทรงมีเจตนาที่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ อาทิ เช่น การกล่าวถึงประวัติศาสตร์ไทยที่เน้นย้ำเรื่องราววีรกรรมความกล้าหาญของพระมหากษัตริย์ในอดีต ภูมิศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อสังคมไทย (มนูญ ลาชโรจน์, 2521: 36; จิระพันธ์ ชาติชินเชาวน์, 2537: 146)

ดังนั้น ค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้ถูกผลิตและผลิตซ้ำขึ้นในสังคมไทย อันมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อตอบโต้การทำลายซึ่งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และค่านิยมดังกล่าวยังคงมั่นคงจวบจนปัจจุบันอย่างไม่เสื่อมคลาย เพราะประชาชนมีภาพของพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นผู้นำและผู้ปกครองที่ดี ทรงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และทรงเป็นแบบอย่างของทวยราษฎร์ ผ่านบทพระราชนิพนธ์ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยสร้างอุดมการณ์ ศีลธรรม ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดในเรื่องต่างๆ เพื่อการหลอมรวมความเป็นชาติไทย ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแนบแน่นจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

4. ค่านิยมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติ

การรุกรานและการกระทำของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองจากโลกตะวันตก ทำให้เกิดแรงปะทะกับวัฒนธรรมในสังคมไทยให้สั่นไหวไปตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง อ่อนล้า และเสื่อมถอยจนเกิดความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม (Culture Shock) (สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ, 2559: 109-110) ตามกระบวนการ “วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม” (Cultural Evolution) และวิวัฒนาการทางภาษาควบคู่กับวิวัฒนาการทางชีววิทยา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสภาพความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ (วิสุทธิ์ ไบไม้, 2550: 73-74)

ในที่นี้ผู้เขียนจะขอพรรณาค่านิยมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษา วิเคราะห์ทบทวนของผู้เขียน โดยผู้เขียนเห็นว่า การเรียนรู้ความคิดของชาติตะวันตกและการพัฒนาการศึกษา เพื่อนำความรู้มาปรับปรุงประเทศเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง (นันทา วิศิษฎ์โสภณ; 2522: 27-43) หากพิจารณาตาม กระบวนทัศน์แบบตะวันตก (Western Paradigm) เปรียบเทียบกับสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในรัชสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะพบว่าคนไทยมองว่า วัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ (Conservative Culture) หรือ วัฒนธรรมไทยแบบดั้งเดิมนั้นเต็มไปด้วย “มรดกแห่งอคติและความคับแคบ” (พัฒนา กิตติอาษา , 2546: 57-95) และเชื่อว่าการ “เลียนแบบ” วัฒนธรรมต่างถิ่นเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่ทันสมัย และเป็นวิธีที่สร้างความเจริญในตนเองมากกว่าวิถีแบบไทยโบราณ จึงเป็นสาเหตุให้สังคมไทยมองว่ามรดกมีคุณค่ามากกว่าคุณค่าทางจิตใจ (วณวรรษา พินิจโรคากร และวีระชาติ นิมอนงค์, 2560: 243) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพยายามที่จะอนุรักษ์รากฐานเดิมของศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะควบคู่ไปกับการแสดงให้เห็นถึงความเจริญของชาติไทยที่มีความสอดคล้องกับค่านิยมกระแสหลักตามแบบชาตินิยมตะวันตก กล่าวคือ มีความศรัทธาในวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความเสื่อมของวัฒนธรรมในสังคมไทย ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสังคมท้องถิ่น ซึ่งนับว่าเป็นมรดกธรรมชาติอันล้ำค่าของคนไทยควบคู่ไปกับการส่งเสริมลัทธิชาตินิยม เพื่อประโยชน์ในการธำรงสถานภาพความเป็นกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระองค์ให้มั่นคงยิ่งขึ้น (กฤษณก กิมวัฒนายนชัย, 2557: 1370) สอดรับกับแนวคิดบริโภคนิยม (Consumerism) หรือวัตถุนิยม (Materialism) อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวปรากฏในปรัชญาฝ่ายตะวันตก เช่น คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เอพิคิวรัส (Epicurus) หรือธาลีส (Thales) เป็นต้น ที่เห็นว่าสรรพสิ่งมีอยู่และวัตถุหรือสสารเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่สามารถสร้างความสุขให้กับมนุษย์ได้ สิ่งอื่นที่ไม่ใช่สสารถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง และปรัชญาฝ่ายตะวันออก เช่น กลุ่มปรัชญาจรรยาหรือลัทธิโลกาปัตย์ของอินเดียที่เห็นว่า สรรพสิ่งมีหรือเกิดขึ้นมาได้เพราะเกิดจากการรวมตัวของธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อย่างเหมาะสมเท่านั้น เมื่อธาตุเหล่านี้แตกสลายไปทุกสิ่งจะสูญสิ้นไม่มีอะไรเหลือ (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546: 119-120) ในทางตรงกันข้ามกลุ่มผู้นับถือปรัชญาทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท กลับเห็นว่าวัตถุไม่ใช่เป้าหมายของชีวิตแต่เป็นเพียงเครื่องมือที่จะทำให้ชีวิตสามารถที่จะพัฒนาก้าวหน้าไปได้ จึงสอนให้มนุษย์ละวางจากการยึดมั่นในวัตถุและอาศัยวัตถุให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดเท่านั้น (วณวรรษา พินิจโรคากร และวีระชาติ นิมอนงค์, 2560: 242)

กล่าวโดยสรุป ค่านิยมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติของคนไทยเป็นการมองปรากฏการณ์ทางอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก จิตใจ ความปรารถนา และพฤติกรรมขีดความสามารถของมนุษย์ที่วัดและคำนวณได้เช่นเดียวกับวัตถุสิ่งของ ได้แก่ ด้านอาหาร การแต่งกาย การอยู่อาศัย การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ วัฒนธรรมการใช้จ่ายวัสดุของใช้อย่างฟุ่มเฟือย มากกว่าการปรับตัวให้สอดคล้องเข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

การสื่อสารที่แฝงถึงลักษณะค่านิยมของคนไทย

การสื่อสารที่แฝงถึงลักษณะค่านิยมของคนไทยที่ผู้เขียนจะนำเสนอในบทความนี้ นั่นคือ การสื่อสารผ่านวรรณกรรมในรูปแบบภาษาที่สะท้อนระบบความคิดของมนุษย์ ซึ่งเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมและยังสะท้อนความเป็นเลิศทางปัญญาของมนุษย์ (ดีเลิศ ศิริวารินทร์, 2550: 3) หากแต่ภาษาในวรรณกรรมมิได้หมายความว่าตามรูปภาษาโดยตรง จึงทำให้ผู้รับสารต้องตีความสิ่งที่ผู้ใช้ภาษาต้องการจะสื่อสารร่วมด้วย (อรทัย ชินอัครพงศ์, 2557: 59-60; ณฐา จิรอนันตกุล, 2556: 19)

ในที่นี้ผู้เขียนประสงค์จะนำเสนอตัวอย่างนิทานเรื่อง “ดาวเรือง” ซึ่งในทรรศนะของผู้เขียนพบว่า นิทานเรื่องดังกล่าวปรากฏค่านิยมของคนไทย 4 ลักษณะ คือ 1. ค่านิยมความเป็นไทยแบบราชาชาตินิยม ซึ่งมีการกล่าวถึงชนชั้นของสังคม ได้แก่ พระมหากษัตริย์ ขุนนาง ไพร่ และทาส หากแต่การที่ประชาชนอยู่อย่างมีความสุขได้นั้นก็เป็นเพราะมีพระมหากษัตริย์เป็นที่พึ่งของราษฎร โดยทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยความชอบธรรมและมีความเก่งกล้าในด้านการรบ 2. ค่านิยมการนับถือพุทธศาสนา ซึ่งมีการกล่าวถึงการที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจไปในทางที่ชอบธรรมนั้น เป็นเพราะคำสั่งสอนของศาสนาพุทธที่กำหนดไว้ว่า ผู้เป็นกษัตริย์ต้องตั้งมั่นอยู่ในธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม จึงทำให้พระมหากษัตริย์ต้องมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองและเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ 3. ค่านิยมความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีการยกย่องและเทิดทูนพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ เพราะทรงปกครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรม ประชาชนจึงอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขได้ร่มพระบารมี บ้านเมืองมีความกว้างใหญ่ไพศาล กองทัพมีความเข้มแข็ง และมีความเจริญด้านเศรษฐกิจการค้ากับต่างประเทศ อันเป็นเพราะความกล้าหาญของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกป้องประเทศชาติให้พ้นจากเงื้อมมือของข้าศึกศัตรู และ 4. ค่านิยมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและธรรมชาติ ซึ่งมีการกล่าวถึงภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งน่าจะเป็นสภาพสังคมและการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ 1) สภาพความเป็นอยู่ ได้แก่ การจัดระเบียบทางสังคมไทย สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ การศึกษาเล่าเรียน การแพทย์ การคมนาคม เครื่องอุปโภคและบริโภค 2) ประเพณี ได้แก่ จารีตประเพณี ขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณี (บัวงาม ห่อแก้ว, 2541: 172-263)

หากพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปจะพบว่าค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในนิทานวรรณกรรมแสดงให้เห็นถึงร่องรอยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยนั้นที่นอกเหนือจากการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ และเป็นการตอกย้ำแก่คนในสังคมให้ตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ (สันติภาพ ชารัมย์, 2560: 34) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสร้างความเป็นไทยอย่างมีอัตลักษณ์ เพื่อให้สำนึกร่วมกันทางความรู้สึก ศักดิ์ศรี และค่านิยมให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนไทยจนเกิดการยอมรับที่ละน้อยอย่างเป็นธรรมชาติ (ปัทมา จันท์เจริญสุข, 2554: 42-43) ก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติ และอารมณ์ร่วมในการที่จะเสียสละเพื่อชาติ ตลอดจนมีความปรารถนาจะรักษาความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและเกียรติภูมิของชาติไว้ (สมเกียรติ วัน

ชนะ, 2544: 71) ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่ความเจริญ อันเป็นผลสะท้อนถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความศิวิไลซ์ของสังคมไปจนถึงประเทศชาติ (มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2543: 36)

ทั้งนี้ นิทานวรรณกรรมเหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้กล่าวอ้างในต่างกรรมต่างวาระจนกลายเป็นวาทกรรมหลักในสังคมไทย และกลายเป็นกลไกหนึ่งในการกล่อมเกล้าทางการศึกษา กล่าวคือ วัตถุประสงค์สำคัญนอกจากเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติว่าด้วยเรื่องความแตกต่างแต่เท่าเทียมตามสถานภาพ ยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมในความเชื่อว่ามี ความแตกต่างของในสังคมที่ไม่แตกแยก (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2550: 96)

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารผ่านวรรณกรรมในรูปแบบภาษาแสดงให้เห็นถึงค่านิยมไทยในสังคม อันเป็นการแสดงออกถึงอุดมการณ์ การรับรู้ การมองโลก ระบบความคิด และความจริงทางสังคมของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ในสังคม ณ ขณะนั้น ผ่านการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาให้ลึกลงไปจะพบว่ามีความสอดคล้องกับรากฐานของวัฒนธรรมกระแสหลักในสังคมไทย และสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังคงมีลำดับชั้นในสังคมอย่างเลี่ยงไม่ได้

บทสรุป

นิทานวรรณกรรมเป็นกุศโลบายที่นำมาใช้ในการสร้างความจริงทางสังคม อีกทั้งยังปรากฏค่านิยมที่สำคัญในสังคม ณ ขณะนั้น ในฐานะที่ค่านิยมถือว่าเป็นกลไกทางสังคมที่ทรงประสิทธิภาพอย่างยิ่ง จึงถูกนำมาใช้เป็นสารทางการเมือง ซึ่งสามารถแสดงสภาพทางสังคมของชาติในแต่ละยุคสมัย ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถึงแนวความคิดของการบริหารดูแลสังคม นำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองการปกครองและความมั่นคงของชาติ โดยมีการนำเสนอปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา แนวคิด และการพัฒนาการเมืองการปกครองไว้อย่างชัดเจนอันเป็นประโยชน์ต่อประเทศสืบไป จึงนับได้ว่านิทานวรรณกรรมเป็นสื่อมวลชนที่ทันทุกยุคสมัย และสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกเพศทุกวัย การอาศัยความเป็นนิทานวรรณกรรมมาช่วยถ่ายทอดสาร จะทำให้สารมีความน่าสนใจยิ่งขึ้นและไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย และในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ซึ่งค่านิยมกระแสหลักที่ถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดการอ้างไว้ซึ่งความชอบธรรมทางอำนาจและความสงบสุขทางสังคมได้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณก ลิ้มพัฒนานันทชัย. (2557). พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการก่อรูปของงานสถาปัตยกรรมแบบ “รักชาติ” ในรัชสมัย (พ.ศ. 2453-2468). *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(2), 1365-1384.
- กฤษยา ตันติผลาชีวะ. (2541). การเล่านิทาน. *วารสารการศึกษาปฐมวัย*, 2(2), 10-19.
- กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์. (2535). *เทคนิคการเล่านิทาน ใน เทคนิคความรู้ควรรู้แก่เด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- จันทร์เพ็ญ สุภาพล. (2535). *การศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ได้ฟังนิทานประกอบดนตรี และนิทานประกอบภาพควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมช่วยเหลือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2550). *โฉมหน้าศักดินาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- จิระพันธ์ ขาดชินเชาว์. (2537). *การดำเนินนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. (2522). *สังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, และชัตติยา กรรณสูต. (2532). *เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. 2417-2477)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา.
- ฐากูร จุลินทร. (2557, 8 มิถุนายน). รายงานการศึกษา เรื่อง *การกำหนดกฎหมายระเบียบบริหารราชการในรัฐธรรมนูญไทย*. จาก <http://library2.parliament.go.th/ebook/content-ebbas/2557-thakoon 2.pdf>
- ณฐา จิรอนันตกุล. (2556). *ศึกษาค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร* (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณรงค์ เส็งประชา, และทัศนีย์ ทองสว่าง. (2531). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: พัทธอักษร.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดีเลิศ ศิริวารินทร์. (2550). *อุปลักษณ์ในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2545). *ละคร การเมือง 24 มิถุนายน 2475*. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2537). *สังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2550). อนาคตการเมืองไทย. *วารสารร่วมพฤษภา*. 26(1), 126-164.
- ธิดา วัฒนกุล. (2519). *แนวความคิดทางการเมืองในบทละครพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

- จิตา โมสิกรัตน์. (2544). วรรณกรรมพระพุทธศาสนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช*, 14(3), 123-134.
- จิตา โมสิกรัตน์. (2550). การเมืองจากแนวพระราชดำริในบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 9(1), 5-13.
- ธีระ ชัยยุทธยรรยง. (2534). “มาทำความเข้าใจเรื่อง ค่านิยม กันเถอะ”. *วารสารแนะแนว*. 25(2), 61-65.
- นันทา วิศิษฐ์โสภาค. (2522). การเลื่อนชั้นทางสังคมของนักเรียนไทยที่ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). “ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทย” ใน *ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียน และอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจินตนาการ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- บัวงาม ห่อแก้ว. (2541). การศึกษาวิเคราะห์หัตถานคติดธรรมเรื่องดาวเรือง (รายงานการวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปัทมา จันทรเจริญสุข. (2554). *การเมืองและความเป็นการเมืองในบทพระราชนิพนธ์แปล “เวนิสวาณิช” (ปริญญาณิพนธ์ปริญาดุขภูมิจิต)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2554). กฎหมายกับอุดมการณ์. *วารสารฟ้าเดียวกัน*. 9(1), 40-45.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, และชัยสิริ สมุทวนิช. (2529). *วรรณกรรมการเมืองไทย ในเอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ. (2555). *วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ.2550 (ปริญญาณิพนธ์ปริญาดุขภูมิจิต)*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภควัฒน์ บุญญฤทธิ์. (2556). ความหมายเชิงลึกที่สะท้อนค่านิยมไทยอันเกิดจากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดี” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ในส่วนวรรณกรรมของสุนทรภู่. สารนิพนธ์ คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2543). *หนังสืออ่านกวีนิพนธ์ เรื่องเวนิสวาณิช (พิมพ์ครั้งที่ 48)*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ.
- มนูญ ลาขโรจน์. (2521). นโยบายการจัดการการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2453-2468 (วิทยานิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มัทนา เกษกมล. (2517). *การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ.2453-2463 (วิทยานิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วนวรชา พินิจโรคากร, และวีระชาติ นิ่มอนงค์. (2560). การศึกษาหลักคำสอนในการละการยึดติดวัตถุนิยมเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(2), 237-249.
- วิสุทธิ ไบไม้. (2550). ธรรมชาติกับวัฒนธรรมและสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารศาสนาและวัฒนธรรม*, 1(1), 3-33.
- วิเชียร เกษประทุม. (2548). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วิไล มาศจรัส. (2551). *เทคนิคการเขียน การเล่านิทานสำหรับเด็ก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชารอักษร.
- ศราวณี วิสาพรม. (2556). 80 ปี การปฏิวัติสยาม 2475: ย้อนพินิจพรมแดนความรู้การปฏิวัติสยาม 2475 (อีกครั้ง). *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 11(1), 5-37.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2556). ต่างชาตินิยมหรือชาตินิยม การกล่าวหาเชิงวาทกรรมในสังคมไทย. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 1(1), 1-9.
- ศิริพร ฐิตะฐาน. (2539). *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น: การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย* (ฉบับพิมพ์แก้ไข). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2533). *คำลักษณะนามในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-8*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สันติภาพ ชารัมย์. (2560). ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในกวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติเรื่อง 70 สัมพันธ์ฉลองรัชธรรมราชา. *วารสารวิจิตรวรรณสาร*, 1(2), 13-36.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2551). ชาตินิยม วัฒนธรรม และความขัดแย้ง ในงานประชุมวิชาการ ชาตินิยมกับพุทธวัฒนธรรม 22-23 ธันวาคม 2551. เชียงใหม่: ม.ป.ท.
- สุชาติ จันทร์อม. (2532). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ. (2559). แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ: การปรับตัวภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 1(2), 104-116.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2550). สถานะของระบบการเมืองไทย ภายใต้กรอบธรรมวิทยาแห่งพลเมือง ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารร่วมพักษ์*, 26(1), 82-124.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2552). รัชชาติ ชาตินิยม และความทันสมัย. *วารสารรัฐศาสตร์สาร*, 30(1), 1-77.
- อรทัย ชินอัครพงศ์. (2557). อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของคำคำในภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 11(2), 57-76.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2546). *คู่มืออภิปราย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- อัญชลี ภูพะกา. (2553). *พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: วรรณคดีกับการสร้างชาติ* (ปริญญานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารี ถาวรเศรษฐ์. (2546). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อำนวย วีรวรรณ. (2555). *พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity*. Mill Valley, CA: Sociology.
- Glaser, B. G. (1992). *Discovery of grounded theory*. Chicago, IL: Aldine.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago, IL: Aldine.
- Onwuegbuzie, A. J., Leech, N. L., & Collins, K. M. T. (2012). Qualitative Analysis Techniques for the Review of the Literature. *The Qualitative Report*. 17(56), 1-28.
- Strauss, A. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge, UK: University of Cambridge Press.